

rebus utitur, quanto majori malo suo convivia splendida de sacris rebus, quibus gementes et mœrentes in tribulatione paupertatis debuerant consolari, epulatur cum divitibus epulantibus, gaudens, ridensque, et opus Domini non recipiens, et quasi agens quæ Deo placeant jucundatur, satiat præterea et inebriat histriones, mimos, turpissimosque et vanissimos^a jocularés, cum pauperes Ecclesiæ fame discruciatî intéreant. Quam rem considerandam prudentibus offerimus, non autem exponendo aperimus, quoniam etsi dictum est divitibus: *Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis, quæ adveniet vobis: divitiæ vestræ putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum testimonium erit vobis, et manducavit vestras carnes, sicut ignis; B* thesaurizatis in novissimis diebus. Et iterum: *Epulati estis super terram, et in deliciis enutritis sorda vestra. Non tamen præceptum est eis ut epulis quotidianis vacarent, et pretiosissimis induerentur vestibus, ne forte vel eorum divitiæ putrefactæ remane-*

BALUZH NOTÆ.

^a *Joculares.* Histrionum genus, tibiis præterea fidibusque aut aliis instrumentis canentes. Hos sequens ætas Gallico tum recepto vocabulo vocavit

rent, vel a tineis vestimenta comederentur; imò sicut pro avaritia, sic et pro epulis, et pro luxuriis, præsentis sententiæ comminatione feriuntur.

XXXI. Si autem hæc dicta sunt illis qui talia forsitan de propriis rebus agebant, multo magis quibusdam præsentis temporis divitibus dici potest: *Ululate in miseriis advenientibus; quoniam epulantibus vobis de rebus non vestris, et thesaurizantibus de his quæ ad sustentationem pauperum Ecclesiæ tradita sunt, ipsi pauperes et ecclesiastica familia fame cruciantur; et qui ex eis fraudatus a vobis est vel oppressus, clamat, et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiit, qui dixit: Non negabis mercedem indigentis et pauperis; sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum. Et multa hujusmodi, quæ de hac re, et de omnibus quæ superius comprehensa sunt, in divinis libris dicuntur, nec ab ullo prorsus hominum absque sui gravissimo damno negliguntur*

NOTÆ.

Jongleurs. Dicti autem jocularés a jocis et ludis quos populo faciebant.

LIBER

DE DIVINIS SENTENTIIS DIGESTUS,

CUM BREVISSIMIS ADNOTATIONIBUS, CONTRA DAMNABLEM OPINIONEM PUTANTIUM, ^a DIVINI JUDICII VERITATEM IGNE, VEL AQUIS, VEL CONFLICTU ARMORUM PATEFIERI.

I. In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi qui est pax nostra, quique fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvens inimicitiam in carne sua, legem mandatorum decretis evacuens, ut duos condat in semetipsum in uno novo homine, faciat pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso, et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem his qui prope. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem (Ephes. II, 14-18). Incipiunt testimonia divina de litteris evangelicis, et apostolicis, atque propheticis, quibus luce clarius demonstratur contraria esse reconcilia-

BALUZH NOTÆ.

^a *Ægre ferens* Agobardus iniquitatem legis Gundobadæ, quæ causis finem imponi præcipiebat singulari certamine sive duello, quod stulte prorsus ac perperam vocabant *Judicium Dei*, congerit in hoc libro sententias ex utroque Testamento, ut ostendat legem illam esse impiam, valdeque contrariam pietati ac simplicitati Christianæ. Et omnino eruditus est hic liber, et Agobardo dignus. Porro duos ex isto libro fecerat Massonus; sententiasque distinxerat ab hoc libello contra fidem tituli, contraque testimonium Agobardi. Nos, quod res postulabat, rursus conjunximus. Sed et Hlud te monendum existimavi. lector. Agobardi adnotationes quæ respondent sententiis, in margine positas esse

tionis generis humani, ac reconciliatori Christo, pugnæ domesticæ et conflictus fraterni, putantium rerum labentium dubia et occulta posse patefieri, et per res contrarias veritati veritatem latentem monstrari. Nam si omnipotens Deus, mundi conditor et rector, judicii veritatem in rebus latentibus per mutuas eades inveniri voluisset, aut permisisset, nec *judices* aut ^b *magistros* per singulas urbes constitui præcepisset, nec testibus infliciantes convinci, nec ubi testes desunt, controversiam per jusjurandum finire. Sed nec illam legem inter virum et uxorem, si spiritus zelotypiæ virum concitaverit, daret, ut per aquas amarissimas ^c probaretur mulier adultera

NOTÆ.

in codice Operum Agobardi. Quo factum est ut amanuensis, quo Massonus utebatur, cum non intelligeret ad quem quæque adnotatio locum esset referenda, omnia turbaverit. Nos sua quæque locis restituvimus.

^b *Magistros*, id est, magistratus: qua etiam significatione usurpatur infra in capite sexto hujus libri.

^c *Probaretur mulier adultera*, nimirum per judicium aquæ frigidiæ: quod tamen judicium a Carolo Magno vetitum est, ut patet ex Capitulari edito anno 16. Meminit autem hujus legis Hincmarus in opusculo de Divortio Lotharii et Tetbergæ, itemque in epistola 39 ad Hildegarium episcopum Meldensium, in qua ex professo tractat de judicio aquæ

derandæ sunt, tanta veneratione intactæ servandæ, A et cum hujusmodi confessionis puritate Domino offerendæ, quatenus Dei de excelso cœlorum respectus, et populi ac terræ benedictio possint facilius promereri.

XXVIII. Huic confessioni a Domino injunctæ fidelibus, illa quoque Apostoli sententia congruenter valet adjungi, qua fidei discipulo præcepit, dicens: *Si quis fidelis, a vel si qua fidelis, habet viduas, subministret illis, et non gravetur Ecclesia, ut his quæ vere viduæ sunt, sufficiat. Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo et doctrina. Dicit enim Scriptura: Non infrenabis os bovi trituranti. Et: Dignus est operarius mercede sua.* In quibus verbis id præcipue arbitror considerandum, quia si vidua cujuslibet B fidelis, ab illo est sustentanda, ne gravetur Ecclesia, multo magis aliunde subministrandum est ^b canibus et cavallis, cæterisque tam hominum quam animalium ministris, quæ vel ad delicias, vel ad pompas, turpesque jocos, a divitiis possidentur. Et hoc ideo, ne Ecclesiam Dei non solum gravent, verum etiam vastent, funditusque prædentur. Id namque nimis esse illicitum non hac sola sententia ostenditur, sed multifarie in toto Scripturæ divinæ corpore demonstratur: ubi non solum prævaricantium poenæ, sed remunerationes fideliter tractantium res Domino consecratas, multis modis describuntur.

XXIX. Quicumque autem opus hoc lectione et consideratione dignum duxerit, noverit omnino non C hæc nos de solis laicis dicere, ^c sed etiam de episcopis, abbatibus, ^d sive quibusdam clericis, qui aliud faciunt de sæpeditis sacris rebus, quam quod faciendum est, aut aliter eas quam a Deo et sanctis patribus ac rectoribus constitutum est, tractant. De qua re non est necesse, ad multa dicendum, nobis plurimum laborare. Quoniam liquido patet hominibus

BALUZII NOTÆ.

^a *Vel si qua fidelis.* Hæc non exstant apud Paulum. Itaque existimo peccatum esse librarii: qui cum divinare non posset quidnam potius legendum esset, *Si quis fidelis, vel si qua fidelis*, utrumque posuit, lectori judicium integrum relinquens. Id enim frequenter accidisse veteribus librariis admonimus ad Salvianum et Lupum Ferrariensem.

^b *Canibus et cavallis.* Hinc patet laicos, qui res ecclesiasticas possidebant, iis usos esse ad luxum, non ad necessitatem: haud dubie extra conscientiam principum; alioqui non erant laturi.

^c *Sed etiam de episcopis.* Taxat episcopos et sequentes prælatos, qui rebus ecclesiasticis utuntur ad luxum, neque considerant quid de rebus Deo dicatis statutum sit a patribus. Neque solos prælatos percussit, sed etiam clericos in universum. Unde intelligere debemus, quotquot in sortem Domini ascripti sumus, nobis quidem creditam a Domino et ab Ecclesia curam proventuum ecclesiasticorum, sed ut iis utamur quemadmodum lex jubet, non in vanis sæculi pompis aut oblectamentis, sed in alendis egenis, reparandis ecclesiis, libris quoque qui ad comparandam pietatem et eruditionem necessarij aut utiles sunt emendis, aliisque id genus. In primis tamen ea mens Ecclesiæ semper fuit, ut clericis ante omnia tantum sumat de redditibus ecclesia-

ratione utentibus, quanta ex his reprehensibiliter et minus decenter agantur ab his etiam quos sacer ordo ad ecclesiasticum regimen admittit. Quibus profecto omni attentione pensanda et expavescenda esset illa sententia, qua ex eorum persona beatus Job loquitur, dicens: *Si adversum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci ejus deflent; si fructus ejus comedi absque pecunia, et animam agricolarum ejus afflizi; pro frumento orietur mihi tribulus, et pro hordeo spina.* In quibus verbis quamvis et alius invenitur intellectus, pertineus ad murmurationem subditæ plebis, cum merito conqueritur adversus pastorem ob negligentiam prædicationis, vel impedimenta exemplorum malorum, potest tamen et ad personam ecclesiasticæ familiæ non inconvenienter aptari: quam cum inique perversus pastor opprimit, et indigne rebus Deo sacratis abutitur, cumque statum et illicitos appetitus suos ac suorum ad jactantiam pompasque mendacii exornat, imo deturpat, non sola Ecclesia, cui ipse præest, sed et omnes qui morum illius feditatem cognoscunt, ad murmurationem derogationemque contra ejusmodi rectorem excitantur. ^e Hic talis, etiamsi prædicationis erogat pecuniam, ob carnales tamen libitus et indecentes actus non potest statutam evadere poenam, quin pro delectationibus vitæ præsentis, æternarum poenarum illi punctiones oriantur.

XXX. Nec tamen hæc sententia solos pravos episcopos, presbyteros, vel abbates percutit, et laicos indebite ecclesiasticis rebus utentes securos relinquit. Quibus illud summopere hoc loco pensandum est; quia si is quem utcumque ordo acceptus vel impensa prædicatione comitantur, propter lasciviam et turpis lucri appetitum male suo easdem res in communes usus expendit; ille qui nec ministerium ecclesiasticum sortitur vel exsequitur, nec pecuniam verbi erogat, sed insuper quidquid ad pompam pertinet, sive lasciviam, quasi licentius properat, sacris

sticis, quantum ei alendo opus est. Quod ideo dico, ne quis ad invidiam trahat ea quæ superius dicta sunt.

^d *Sive quibusdam clericis.* Nam clericorum nomine comprehenduntur quotquot in clerum ascripti sunt, etiam presbyteri, et diaconi. Gregorius Magnus lib. XI, indict. 6, epist. 54: « Ne vero objiciatur, quia ecce de eodem clerico loquitur, non de presbytero, sciendum est quia in eadem constitutione capitulo 19 legitur in appellatione clericorum et presbyteros et diaconos contineri. » Tum affert verba Novellæ 123 imperatoris Justiniani, in qua hæc legitur cap. 19: « Presbyteros autem, et diaconos, et subdiaconos, cantores, et lectores, quos omnes clericos appellamus. » Diu tamen post hæc tempora dubitatum est apud Ruscinones, Galliæ Narbonensis populos, an clericorum nomine intelligerentur episcopi, abbates, et cæteri gradus ecclesiastici: quam dubitationem edita constitutione sustulit Guido episcopus Helenensis in synodo sua diocesana habita anno 1539 die octava mensis Aprilis.

^e *Hic talis.* Ait episcopum, tametsi doctus sit, ac populum diligenter instruat, æternis poenis addictum iri, si pompis sæculi deditus sit, et sacris rebus abutatur.

rebus utitur, quanto majori malo suo convivia splendida de sacris rebus, quibus gementes et moerentes in tribulatione paupertatis debuerant consolari, epulatur cum divitibus epulantibus, gaudens, ridensque, et opus Domini non recipiens, et quasi agens quæ Deo placeant jucundatur, satiat præterea et inebriat histriones, mimos, turpissimosque et vanissimos^a jocularis, cum pauperes Ecclesiæ fame discruciali intéreat. Quam rem considerandam prudentibus offerimus, non autem exponendo aperimus, quoniam etsi dictum est divitibus: *Agite nunc, divites, plorate ululantes in miseriis, quæ advenient vobis: divitiæ vestræ putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurum et argentum vestrum æruginavit, et ærugo eorum testimonium erit vobis, et manducavit vestras carnes, sicut ignis;* **B** *thesaurizatis in novissimis diebus.* Et iterum: *Epulati estis super terram, et in deliciis enutritis corda vestra.* Non tamen præceptum est eis ut epulis quotidianis vacarent, et pretiosissimis induerentur vestibus, ne forte vel eorum divitiæ putrefactæ remane-

BALUZH

^a *Joculares.* Histrionum genus, tibiis præterea fidibusque aut aliis instrumentis canentes. Hos sequens ætas Gallico tum recepto vocabulo vocavit

A rent, vel a tineis vestimenta comederentur; imò sicut pro avaritia, sic et pro epulis, et pro luxuriis, præsentis sententiæ comminatione feriuntur.

XXXI. Si autem hæc dicta sunt illis qui talia forsitan de propriis rebus agebant, multo magis quibusdam præsentis temporis divitibus dici potest: Ululate in miseriis advenientibus; quoniam epulantibus vobis de rebus non vestris, et thesaurizantibus de his quæ ad sustentationem pauperum Ecclesiæ tradita sunt, ipsi pauperes et ecclesiastica familia fame cruciantur; et qui ex eis fraudatus a vobis est vel oppressus, clamat, et clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiit, qui dixit: *Non negabis mercedem indigentis et pauperis; sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, ne clamet contra te ad Dominum, et fiat tibi in peccatum.* Et multa hujusmodi, quæ de hac re, et de omnibus quæ superius comprehensa sunt, in divinis libris dicuntur, nec ab ullo prorsus hominum absque sui gravissimo damno negliguntur

NOTÆ.

Jongleurs. Dicti autem jocularis a jocis et ludis quos populo faciebant.

LIBER

DE DIVINIS SENTENTIS DIGESTUS,

CUM BREVISSIMIS ADNOTATIONIBUS, CONTRA DAMNABILEM OPINIONEM PUTANTIUM, * DIVINI JUDICII VERITATEM IGNE, VEL AQUA, VEL CONFLICTU ARMORUM PATEFIERI.

I. In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi qui est pax nostra, quique fecit utraque unum, et medium parietem maceræ solvens inimicitiam in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipsum in uno novo homine, faciat pacem, et reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso, et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, et pacem his qui prope. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad Patrem (Ephes. II, 14-18). Incipiunt testimonia divina de litteris evangelicis, et apostolicis, atque prophetis, quibus luce clarius demonstratur contraria esse reconcilia-

BALUZH

* *Ægre ferens Agobardus iniquitatem legis Gundobadæ, quæ causis finem imponi præcipiebat singulari certamine sive duello, quod stulte prorsus ac perperam vocabant Judicium Dei, congerit in hoc libro sententias ex utroque Testamento, ut ostendat legem illam esse impiam, valdeque contrariam pietati ac simplicitati Christianæ. Et omnino eruditus est hic liber, et Agobardo dignus. Porro duos ex isto libro fecerat Massonus; sententiasque distinxerat ab hoc libello contra fidem tituli, contraque testimonium Agobardi. Nos, quod res postulabat, rursus conjunximus. Sed et illud te monendum existimavi, lector. Agobardi adnotationes quæ respondent sententiis, in margine positas esse*

U tioni generis humani, ac reconciliatori Christo, pugnae domesticæ et conflictus fraterni, putantium rerum labentium dubia et occulta posse patefieri, et per res contrarias veritati veritatem latentem monstrari. Nam si omnipotens Deus, mundi conditor et rector, judicii veritatem in rebus latentibus per mutuas eades inveniri voluisset, aut permisisset, nec judices aut^b magistros per singulas urbes constitui præcepisset, nec testibus inflicientes convinci, nec ubi testes desunt, controversiam per jusjurandum finire. Sed nec illam legem inter virum et uxorem, si spiritus zelotypiæ virum concitaverit, daret, ut per aquas amarissimas^c probaretur mulier adultera

NOTÆ.

D in codice Operum Agobardi. Quo factum est ut amanuensis, quo Massonus utebatur, cum non intelligeret ad quem quæque adnotatio locum esset referenda, omnia turbaverit. Nos sua quæque locis restitimus.

^b *Magistros*, id est, magistratus: qua etiam significatione usurpatur infra in capite sexto hujus libri.

^c *Probaretur mulier adultera*, nimirum per judicium aquæ frigide: quod tamen iudicium a Carolo Magno vetitum est, ut patet ex Capitulari edito anno 16. Meminit autem hujus legis Hincmarus in opusculo de Divortio Lotharii et Tetbergæ, itemque in epistola 39 ad Hildegarium episcopum Meldensem, in qua ex professo tractat de iudicio aquæ

esse, aut innocens. Vel etiam de invento cadavere A hominis occisi juberet propinquitatis civitatis principes convenire, et lavare manus, ac protestantes coram Deo dicere quod manus eorum non effuderint sanguinem innocentem. Neque sanctus et innocens vir David persecutori suo Saul diceret: *Si Deus te incitat contra me, odoretur sacrificio, et cætera.* Sed potius diceret: Mitte unum de tuis qui congregiatur tecum singulari certamine, et probet me reum tibi esse, si occiderit, aut certe: Jube ferrum vel aquas calefieri, quas manibus illæsus attraherem, aut: ^a Constitue cruces, ad quas stans immobilis perseverem.

II. Cum autem nihil tale lex divina vel etiam humana sanxerit, et vani homines nominent ista ^b iudicium Dei; unde probari potest iudicium esse Dei, B quod Deus nunquam præcepit, nunquam voluit, nunquam denique sanctorum et quorumlibet fidelium exemplis introductum monstratur. Quasi omnipotens Deus animositatibus vel ^c adinventionibus hominum servire debeat, aut ipse sibi contraria agat; ut qui in lege et in Evangelio præcepit ut diligat homo proximum suum sicut seipsum, iterum, ac si voluntate mutata, cum cœperint homines contendere inter se de rebus insensibilibus (de parte

videhæc agelli, aut si contentio fuerit de brutis animalibus, cavallis porcisve, vel undecunque litigaverint homines cupiditate permoti, ^d quod utique forensium est, non religiosorum), invocatus Dominus ostendit justitiam temporalem, vel potius vilissimam; quæ nec proprie dicitur justitia, quia nullus inde fit justus; et cum stat unus adversus alterum, vir scilicet adversus proximum suum, quem certe sicut seipsum diligere debet, agente Domino corruat unus coram altero, et quem per sanctam legem diligi jussit, per legem cupiditatis occidi aut prosterni a proximo faciat. Nempe Apostolus ostendit esse legem peccati, et legem carnis, et legem mortis, ex quibus ista sunt contraria legi spiritus, et legi vitæ. Nam hi qui spiritu Dei aguntur, et idcirco sunt filii Dei, B audiunt Apostolum docentem: *Jam quidem omnino delictum est quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini?*

III. Neque hoc dicimus quasi judicia inter homines necessaria non sint. Non solum autem necessaria, verum etiam bona sunt; sed illa de quibus Dominus Salomoni loquitur: *Quia postulasti, inquit, tibi sapientiam ad discernendum iudicium, ecce feci tibi secundum sermones tuos, et dedi tibi cor sapiens, et*

BALUZII NOTÆ.

frigida. Vide virum cl. Franciscum Juretum in notis ad epistolam 74 Ivonis Carnutensis, ubi multa videbis de examine aquæ frigida vel calida. Nos vero hic tibi exhibemus illustre exemplum hujus iudicii C editum, non in vili persona, (ut putabat Juretus istiusmodi iudicia usurpari tantum solita in vulgares plebeiasque personas) sed in femina principe, quæ procurati abortus calumniam purgavit rudi hoc quærendæ veritatis experimento. Hujus rei memoriam debemus auctori libri de miraculis beatæ Mariæ Rupis-Amatoris apud Cadurcos, cui se femina voverat in hoc vitæ famæque periculo. Exstat hic liber Parisiis in bibliotheca S. Germani de Pratis, quem mecum pro singulari humanitate sua communicavit dominus Lucas Dacherius ejusdem monasterii bibliothecarius. Sic ergo loquitur hic auctor in libro 1, cap. 36: *Post decessum Guastonis de Baerne, quæ ejus fuerat uxor, soror regis Navarriæ, Leofas nomine, gravis remansit; sed non multo post obitum viri, abortivum emisit. Nobiles, ignobiles, omneque promiscui sexus vulgus plantium nimium super eum fecerunt, et quasi jam factam, futuram populi stragem, ecclesiarum destructionem, totius denique regionis desolationem prænuuntiabant. D Et sicut exitus probavit acta, conjectura falsa, falso mulierem rex Pamploniæ Sancius et regis consilium in causam vocantes, pueri ante tempus natale editi imponebant crimen. Quare diverso tormento affici, vel igne cremari, vel sub undis ligatam mergi decreverunt. Illa vero pro morte instanti, ab hoc immanis facinore, Virginem nostram Dominam Rupis-Amatoris, ut in auxilium suum intenderet, exorabat. Nec petitioni ejus defuit. Enimvero in modum subitæ iudicium aquæ ligata, ab altissimo ponte castri Salvaterra nomine projecta est in profundum torrentem. Ac spectacula illud doloris, imo immanitatis, plusquam tria millia virorum ac mulierum, naufragium non naufragantis præstolantium, convennerant, alii insultando, alii compatiendo Dominum pro ea precabantur. Illa vero super undas profundissimi torrentis miseratione Domini et ejusdem matris gloriosissimæ subventionem, plusquam ter*

posset arcus jacere sine mersione delata consedit arenis, unde sui cum gaudio reportaverunt liberatam ad propria. Igitur autem ad laudem et gloriam liberatricis suæ, pannum operosum conficiens, ipsum per abbatem G. Rupis-Amatoris misit ad ecclesiam. ^e

^a *Constitue cruces.* Hæc etiam est una ex vulgaribus purgationibus quæ tum in usu erant. Vocatur autem *Judicium crucis* in Charta divisionis imperii Francorum quam Carolus Magnus fecit. *« Volumus ut ad declarationem rei dubiæ, iudicio crucis, Dei voluntas et rerum veritas inquiratur. »* Lib. 1 Capitularium, cap. 108: *« Sancitum est ut nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præsumat; ne Christi passio, quæ est glorificatio, cujuslibet temeritate contemptui habeatur. »* Libro v, cap. 125: *« De eo qui perjurium fecerit, ut nullam redemptionem solvat, sed manum perdat. Quod si accusator contendere voluerit de ipso perjurio, stet ad crucem. Et si jurator vicerit, legem suam accusator emendet. »*

^b *Judicium Dei.* Sic etiam vocatur apud Gregorium Turonensem lib. vii, cap. 44: *« Tu, o rex piissime, ponens hoc in Dei iudicio, ut ille discernat cum nos in unius campi planitie viderit dimicare. »* Sed res adeo nota est, ut non egeat testimoniis. Adversus impiam illam ac parricidalem consuetudinem fortiter hic disputat Agobardus.

^c *Adinventionibus hominum.* Purgationum illud genus adinventionem quæque superstitiosam vocat Stephanus V papa ad Lambertum episcopum Moguntinum scribens: *« Quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventionem non est præsumendum. »*

^d *Quod utique forensium est.* Non puto hic intelligi eos qui in foro litigant, sed eos qui foris Ecclesiam sunt, id est, non Christianos. Nam forenses opponit religiosi, id est, Christiani. Et his non interdicit litis contestationem, modo fiat coram iudicibus et magistratibus. Ac dicit paulo post iudicia inter homines esse necessaria.

intelligens. Et in alio loco: Multitudo sapientium, A sanitas est orbis terrarum; et rex sapiens, populi stabilimentum est. Et iterum: Melior est sapientia quam vires, et vir prudens magis quam fortis. Audite ergo, reges, et intelligite, discite, iudices, finium terræ. Itemque: Habebo propter hanc (haud dubium quin propter sapientiam) claritatem ad turbas, et honorem apud seniores juvenis, et acutus inveniar in iudicio. De quo beatus quoque Job fatetur dicens: Si contempsi subire iudicium cum servo meo, et ancilla mea, cum disceptarent adversum me. Neque enim sanctus Job cum servis ancillisque gladiis aut fustibus conflagabat; cum sciret æquitatem non cædibus, sed sapientia et misericordia componendam, quæ per seipsam loquitur dicens: Meum est consilium, et æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt. Per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam. Hinc autem æterna Dei sapientia indubitanti fide quærenda est, precibus et lectionibus assiduis obtinenda est, Apostolo Jacobo protestante: Si quis, inquit, vestrum indiget sapientia, postulet a Deo qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Quod vero instanti lectione sit eadem sapientia perquirenda, ita Dominus Josue contestans ostendit: Confortare igitur, et esto robustus valde, ut custodias et facias omnem legem quam præcepit tibi Moyses servus meus. Ne declines ab ea ad dexteram, vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis hujus de ore tuo: C sed mediteris in eo diebus ac noctibus, ut custodias et facias omnia quæ scripta sunt in eo.

IV. Neque putandum est quod aut in istis bellis domesticis, aut in insidiis latronum, aut quibuslibet rixis civilibus sive domesticis cadat homo, nisi Deo tradente in manus proximi sui, sicut ipse per Prophetam adversum malos pastores loquitur, dicens: *Et pastores eorum non parcebant eis, et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus. Ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, et in manu regis sui, et concident terram, et non eruam de manu eorum, et pascam pecus occisionis propter hoc, o pauperes gregis.* Sed et illud in hac sententia notandum est quod electi dicantur pecora occisionis, sicut et Apostolus de psalmo sumens testimonium dicit: *Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis.* Et in lege præceptum est: *Qui percusserit hominem, volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manu ejus; constituam tibi locum quo fugere debeat.*

V. Tota namque fide credere debemus quod nihil

BALUZII NOTÆ.

* *Hæreticus Gundobadus.* Vide supra in libro adversus legem Gundobadi cap. 45.

† *Ponendæ sunt sententiæ.* Vel unicus hic locus ostendit sententiæ quæ sequuntur non esse dividendas ab hoc libro: quod tamen fecit Massonus, qui hunc titulum de suo adjecit: *Agobardi expositiones*

fiat in mundo, nisi Deo aut dispensante, aut permittente; cum et capilli capitis fidelium omnes numerati sint, et unus ex duobus aut quinque passeribus non cadat in terram sine Deo, et sicut quidam sanctorum ait (Aug. in *Matth. serm.* 6): « Nec folium de arbore sine nutu Dei decidat. » Tamen quia notissimum est bonos a malis interfici, nunquam autem malos a bonis, nisi in bellis publicis et legalibus iudiciis, pertinet hoc ad occulta iudicia Dei, quæ sunt sicut abyssus multa, nec est datum hominibus nosse cur omnipotens ita permittat fieri. Solere autem justos ab iniquis interfici testatur et David, super Abner interitu, dicens: *Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner; sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, corruit.* Sed, ut diximus, nulli hæc investigare concessum est, quando et ipse Paulus, ad tertium cælum raptus, et iterum in paradiso admirans, exclamet, dicens incomprehensibilia esse iudicia Dei et investigabiles vias ejus. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?*

VI. Hæc pie humiliterque considerantibus apparet non posse cædibus, ferro vel aqua, occultas et latentes res inveniri. Nam si possent, ubi essent occulta Dei iudicia? Deberet ergo inter catholicos et hæreticos tali examine veritas indagari, sicut quidam superbus ac stultus a hæretico Gundobado Burgundionum rex tentabat expetere a beato Avito, egregio et orthodoxo prædicatore, qui ejus vesaniam sapientissime laudabiliterque repressit atque redarguit. Quod si talibus ad inventionibus, ut sæpe diximus, valerent latentes culpæ inveniri, nec sapientia, nec sapientes, neque iudices, neque magistri essent necessarii. Sed quia verissimum est quod de Deo dicitur: *Apud ipsum est fortitudo et sapientia, ipse novit et decipientem et eum qui decipitur;* ab ipso et secundum ipsum quærenda est rerum et iudiciorum veritas. Jam nunc ponendæ sunt ipsæ divinæ sententiæ, et perspicendum in eis quales auctor earum velit esse, vel quid aut qualiter agere debeant reconciliati populus acquisitionis, filii resurrectionis, oves summi pastoris, et erga se invicem et erga lupos ac bestias insidiantes.

SEQUUNTUR SENTENTIÆ.

Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Quando stant duo altrinsecus parati ad mutuam cædem, non est eis hæc bona voluntas; et ideo angeli pacis non adsunt illis æterna gaudia offerentes.

Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

hinc et illinc e Scriptura, de pace, de sedandis cordis affectibus, et apprime de tota ethica Christiana, de Antichristo, de inferis, de persecutionibus. Nam in codice veteri nihil legitur istiusmodi, nec opus erat. Nos tamen ut viam lectori complanaremus, hic addidimus hæc verba, *Sequuntur Sententiæ.*

A quibus pax multa scandalum non excludit, nec dum habent plenitudinem legis, quæ charitas est.

Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

Forsitan dicturi sunt contentiosi, ad possidendam terram viventium mansuetudinem esse necessariam; ad defendendam autem terram morientium, fraternam congressionem? Sed audiant Apostolum dicentem: *Nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Christi.*

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

Non offertur æterna misericordia et honor filiorum Dei in misericordibus, et pacem disrumpentibus, sed facientibus.

Audistis quia dictum est antiquis: Non occides. Qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit consilii. Qui autem dixerit Fatue, reus erit gehennæ ignis, etc. Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, et dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextera maxilla tua, præbe illi et alteram. Et ei qui vult tecum iudicio contendere, et tunicam tuam tollere, dimitte ei et pallium, et reliqua.

Antiquo populo præceptum ut quæm quis alteri maculam infixisset, talem sustinere compelleretur; novo autem, nullum malum inferre, sed illatum æquanimitèr tolerare. Qui ergo non solum non resistit, sed etiam modum talionis supergrediens excedit, nec ad antiquum populum pertinet, nec ad novum. Quos jubemur diligere, non permittimur nocentes lædere.

Tribus modis peccatur, cogitatione, locutione et actione. Patet ergo in cogitatione radicem esse malorum, fructus autem in operatione. Et consequenter veteri populo fructus malorum velantur, in novo vero radices extirpare jubemur: ideoque apud illos homicidium in reatu erat; apud nos autem ira occulta et sermo injuriosus. Quapropter qui mentem non purgat a furore, nec manus compescit a cæde, nec cum antiquis legi subditus est, nec cum novis evangelicæ gratiæ libertate donatus.

Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odies inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne ethnici hoc faciunt? Esto: e ergo vos perfecti, sicut et Pater vester cælestis perfectus est. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet peccata vestra. Omnia ergo quæcumque vultis

ut faciant vobis homines, et vos facite eis. Hæc est enim lex et prophetæ.

Nulla modo quis potest filius Dei esse, nisi imitetur. Qui ergo non imitando, a tanta nobilitate degenerat, non veraciter sed falso dicit: *Pater noster, qui es in cælis.* Et ideo non tantum crudelitate, sed et falsitate damnatur. Si non intrabimus in regnum cælorum, nisi abundaverit iustitia nostra plusquam Scribarum et Phariseorum: quanto magis nisi abundaverit plusquam publicanorum et ethnicorum?

Qui perfectionem remunerat, nihil corruptioni nisi damnationem reservat. Considera, o amator rerum periturarum, et neglector tui, quia alii in te peccanti potes dimittere, tibi metipsum non potes.

B Et quia ad tam grave malum nullum majus remedium invenitur, quam ut dimittas quæ potes, ut dimittantur tibi quæ committere vales, delere non potes.

Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus; et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.

Si ille qui patrem matremve plus amat quam Deum, non eo est dignus, quanto magis est indignus, si plus amaverit terram vel porcum? Amplius enim hæc amare convincitur, qui pro talibus charitatem, quæ Deus est, offendere non veretur.

Amen dico vobis: Nisi conversi fueritis et efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.

C Hujus præcepti negligentiam cruciatus irremediabilis et infinitus sequetur. Porta regni cælestis angusta est: quæ parvulos capit, sed enormes excludit. Qui ergo stat paratus ad cædem, dum non simplicitate parvulorum humilis, sed gigantea ostentatione vult videri terribilis, ab hujus ingressu omnino rejicitur.

Festina implere, dum manus et pedes solutos habes, quia venient dies de quibus dices: *Non mihi placent;* ubi ligatis pedibus et manibus mitteris in tenebras exteriores, id est, fugiendi operandique licentia subtrahetur.

Domine, quoties peccaverit in me frater meus, et dimittam ei? usque septies? Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, usque: Sic et Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Convertite gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Habete inter vos salem, et pacem habete inter vos.

Quoniam grave malum est peccanti fratri de corde non ignoscere. Quo sit ut olim per pœnitentiam dimissa peccata revocentur ad vindictam.

Quanto melior est anima corpore, tanto pejor est gladius, quo anima in æternum perimitur, quam quo corpus ad tempus occiditur.

Sicut pulmentum quodlibet absque sale non est

aptum et utile; sic omnis virtus, etiam ipsa fides, A non valet ad salutem hominis sine pace.

Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? Et ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Si filii Abraham estis, opera Abraham facite. Nunc autem queritis me interficere, hominem, qui vera locutus sum vobis, quæ audiui a Deo. Hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri. Oves meæ vocem meam audiunt, et ego cognosco eas, et sequuntur me.

Si sacerdos et levita, qui vulnerato a latronibus plagas non imposuerunt, sed quia non profuerunt, proximi non fuerunt, quanto magis illi qui plagas infligunt, proximi non sunt? Qui ergo non impertiendo misericordiam a proximitate se alienum facit, alienus est et a medicamento quod vulnerato jacenti B cœlestis Samaritanus clementer infudit.

Qui domesticum fidei occidere querit, non est filius Abraham, quia hoc Abraham non fecit. Facit autem opera patris, id est, diaboli, qui ab initio homicida erat. Qui summe bonum pastorem sequuntur, oves sunt; qui autem in membris suis illum insequuntur, lupi sunt.

Si quis mihi ministrat, me sequatur: et ubi sum ego, illic et minister meus erit.

Si qui ministrat, sequitur; qui adversatur, insequitur.

• *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem,*

BALUZII NOTÆ.

• *Mandatum novum do vobis.* Nulla sententia mihi videtur aptior aut opportunior ac commendanda mutua inter Christianos concordiam et dilectionem, quam suprema illa Christi Domini verba quæ hic describit Agobardus. Res autem tanti momenti visa est Christo, ut etiam velut supremæ voluntatis tabulis eam apostolis ac discipulis suis voluerit esse commendatam; idque non ob aliud toties repetierit atque inculcaverit, nisi ut ostenderet sibi maxime in votis esse ut apostoli et discipuli (in quibus omnes Ecclesiarum præsules docebantur, ut in epistola quarta ait sanctus Leo) vivant concorditer, exemploque suo populum stimulent ad mutuam dilectionem. Præsignabat enim divinus ille animus, quod non obscure prædixit apud evangelistas, futurum ut cum ipse reliquisset terras, inimico hominis supereminante zizania, controversiæ rixæque orirentur inter Christianos, et non solum in populo, sed etiam inter ministros. Quidni, quandoquidem et ipsi apostoli, viri spiritu illo Christi pleni, et adhuc a Christo callidi, qui exemplo Domini nihil aliud spirabant ac prædicabant quam pacem et concordiam, usque adeo retrorsum abierunt, ut invicem quasdam velut inimicitias miscerent? Neque vero dico aliquem de plebe apostolorum, absit verbo invidia; sed duos illos apostolicorum principes, Petrum et Paulum, quorum hic se mirum in modum gloriatur esse imitatorum Christi. Et hic tamen Christi imitator, hic ipse Paulus nos docet, se, cum venisset Petrus Antiochiam, atque id quidem post acceptum Spiritum sanctum, ei restitisse in faciem, quia reprehensibilis erat. Nunquid etiam inter Paulum et Barnabam, Antiochiæ quoque, eo usque incanduit certamen, ut desineret in divortium? Et Corinthii, novellæ adhuc Christi plantæ, nonne redarguuntur a Paulo, quod inter ipsos jam tum essent dissidia, dissensiones, æmulatio, et contentiones? Exortæ deinde sunt hæreses, exorta schismata, quæ tunicam illam inconsutilem lacerarunt, pacem Ecclesiæ turbarunt, et

sicut dilexi vos, ut et vos diligatis invicem. In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

Non pro his autem rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint, ut mundus credat quia tu me misisti. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, et tardus ad iram. Ira enim viri justitiam Dei non operatur.

Si dilectione cognoscuntur discipuli Domini, rixis et contentionibus cognoscuntur discipuli diaboli.

Si unitas trahit mundum ad fidem, dissensio impellit mundum ad perfidiam.

Quod si zelum amarum habetis, et contentiones in cordibus vestris, nolite gloriari et mendaces esse adversus veritatem. Non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum.

Et Paulus apostolus ait: Noli verbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium, de hac sapientia, quæ non est desursum, sed terrena atque diabolica sit. Et illud beatus Paulus insinuat, dicens: Profana autem et inania loqui de vita. Multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit.

Si ergo contentio cordium mendaces ostendit adversus veritatem, et contentio verborum subvertit

C concordiam fraternitatis pene interfecerunt. Et hæc quidem fervente Christianismo, cum adhuc Ecclesia innocens vagiebat in cunis, cum grex adhuc esset pusillus, cum gloriæ ducebatur pro nomine Christi contumeliam pati. At postea quam fascias ablegavit Ecclesia, positaque puerili prætexta, jam facta robustior, adolescentiam ingressa est, excidit paulatim a cordibus Christianorum amor fraternitatis, irrepsitque pervicax nocendi fallendique invicem studium. Hinc ortæ lites, hinc jurgia, hinc bella, et cædes, et quidquid exitiabile esse potest concordie Christianorum. Ex eo fonte prodiit lex Gundobada, quæ lites certamine singulari præcepit finire, ubi alia probationes desunt; adversus quam acriter, ut res postulabat, invehitur Agobardus, tanquam Christianæ pietati ac simplicitati valde contrariam. Et tamen, quæ est rerum humanarum vicissitudo, recepta est postea hæc lex per omnes ubique provincias; adeo ut etiam causæ ecclesiarum ac monasteriorum, quæ obscuræ erant, duello singulari finirentur, datis ab utraque parte campionibus: sic enim vocabant belatores. Tandem Dei providentia factum est ut pessima hæc lex aboleretur edictis principum, et canonibus conciliorum. Sed ut mala magis vincunt, retinetur hodie, non quidem ad finiendas lites, sed ad finienda jurgia et rixas. Ac licet severissima adversus immanem consuetudinem edicta prodierint, ac nuperrime sapientissimus regum Ludovicus XIV ea renovaverit, durat tamen pertinax isthæc et insuperabilis rabies pugnandi, nemoque unus cedit legibus. Quod si monitionibus et hortationibus revocari possent homines ab ea feritate, admonendi essent multum Christo cordi esse fraternam concordiam, ac sinceram minimeque fucatam dilectionem, illumque præcepisse suis sectatoribus ut quemadmodum ipse illos dilexerat, ita ipsi invicem diligerent. Hanc enim esse veram notam discipulorum Domini, si dilectionem habeant adinvicem. Hoc fuit novum et ultimum mandatum Christi Domini.

audientes; quanto magis contentio manuum et armorum?

Non unum opus pravum, aut pars operum, sed omne opus, sicut et Paulus ostendit: *His autem qui ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.*

Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordiæ, et fructibus bonis, judicans sine simulatione. Fructus autem justitiæ in pace seminatur facientibus pacem.

Perpende, o iudex, quia illa sapientia quæ iudicat sine simulatione, dolo et fraude, pacifica est et plena misericordiæ.

Unde bella et lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris? Concupiscitis, et non habetis: occiditis, et zelatis; non potestis adipisci: litigatis, et belligeratis, et non habetis, propter quod non postulastis. Petitis, et non accipitis; eo quod male petatis: ut in concupiscentiis vestris insumatis. Adulteri, nescitis quia amicitia huiusmodi, inimica est Dei?

Unde sint bella et lites, aperte hic ostenditur.

Quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur. Agile nunc, divites, plorate ululantes in miseriis quæ advenient vobis.

Cum non dicat, *Quicumque est*, sed *Quicumque voluerit amicus esse sæculi huius*, patenter ostendit quia eodem modo quo Dominus adulterum esse pronuntiat in Evangelio, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo, etiamsi ad expletionem operis nefarii non pervenerit, quicumque vult amicus esse sæculi huius, jam adulter est, etiamsi non pervenerit ad honores et divitias sæculi, sicut et apostolus Paulus non *Qui sunt*, inquit, sed *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli*, ac per hoc efficiuntur inimici Dei.

Melius est enim veneficientes (si velit voluntas Dei) pati, quam malefacientes.

Hæc sententia demonstrat et beneficientes mala huius sæculi pati, non autem, ut plerique æstimant, solos mala facientes.

Estote itaque prudentes et vigilate in orationibus. Ante omnia, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Vos autem curam omnem subinfereutes, ministrare in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem.

Non habet continuam charitatem qui adversus proximum consurgit ad congregandum. Sed et hoc notandum quia si charitas operit multitudinem peccatorum, rixæ et contentiones cumulant copiam flagitiorum.

Hæc enim omnia si vobiscum adsint et superent, non vacuos nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitionem. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, et manu tentans, oblivionem accipiens, purgationem veterum suorum delictorum. In hoc manifesti sunt filii Dei et filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est de Deo; et qui non diligit fratrem suum: quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligamus alterutrum. Non sicut Cain, qui ex maligno erat, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant; fratris autem ejus justa. Nolite mirari, fratres, si odit vos mundus. Nos scimus quoniam translati sumus de morte in vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit fratrem suum, homicida est.

Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam suam posuit, et nos debemus pro fratribus ponere.

Aperte hic ostendit Apostolus quia cui hæc virtutes adsunt, non est infructuosus, et vacuus; cui vero non adsunt, cæcus est, et in tenebris ambulans.

Benedicite persequentibus vos; benedicite, et nolite maledicere. Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. Id ipsum invicem sentientes, non alia sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, nulli malum pro malo reddentes; providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam; ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitiit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. Noli rinci a malo, sed vince in bono malum. Diliges proximum tuum tanquam teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

Non solum persequi persequentes non debemus, sed neque maledicere, sed e contrario, ex corde benedicere.

Væ mundo ab scandalis! Magna cæcitas et profunda miseria! Nondum cognovimus proximum nobis malum fecisse; et nostro malo conamur eum qui forte innocens est malefactorem ostendere.

Non solum flentes facere non debemus; sed e contrario, quoscunque flentes viderimus, flere cum eis et ipsi debemus.

Debemus autem nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, et non nobis placere. Unusquisque proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Et enim Christus non sibi placuit; sed sicut scriptum est: Improperia impropertantium tibi ceciderunt super me. Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt; ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus.

Non vis ei in bonum placere, contra quem exserto

brachio gladium vibrans, aut ^a matarum tenens, stas paratus ad cædendum tam atrociter, ut omni virtute nudatus in terram prosternatur, et se reum fateatur, etiamsi non sit.

Deus autem patientiæ et solatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum Christum, ut unanimes uno ore honorificetis Deum et Patrem Domini nostri Jesu Christi. Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem Dei.

Ubi contraria sibi homines ore, id est verbis, opponunt contentionibus, ibi unanimitas animorum esse non potest, ac per hoc a talibus non honorificatur Deus, sed semper inhonoratur.

Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitatem, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam excidit.

Si urgente charitate Christi congruentes et contenti temperati esse debemus proximis, pensandum est qui surget ad rixas et dissensiones. *Servum certe Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt.*

Patiens est et benigna, quia quos per patientiam tolerat, per benignitatem amat. Et si is qui tolerat, nec tamen diligit, non exercet opus charitatis; quanto magis qui nec tolerat? Si charitas non irritat, ad irascendum non concitatur, neque gaudet super iniquitate; pensandum omnino est, quam longe a charitate sint, qui se adversus invicem provocantes, pro terrena cupiditate confligunt. Charitas non excidit: quia semper est in profectu, nunquam autem venit in defectu.

Sive enim mente excedimus, Deo; sive sobrii sumus, vobis. Charitas enim Christi urget nos; æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt; et pro omnibus mortuus est; ut et qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.

Ii pro quibus Christus mortuus est, non sibi debent vivere, sed Christo. Qui autem Christo vivit, nullo modo vult lædere proximum. Quapropter quærendum est, ille qui paratur ad lædendum proximum,

occidendo, aut cædibus prosternendo, cui vivit, sibi, an diabolo, cum certum sit eum Christo non vivere.

Fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete; et Deus dilectionis et pacis erit vobiscum. Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut et Deus donavit nobis.

Perfectorum est idem, id est unum, non diversa et adversa sapere, et idcirco pacem habere. Qui autem contraria agunt rixando et litigando, perpendant utrum Deus pacis cum illis sit. Et cum certum sit Deum non habentem, qui vita est animarum, mortuum esse; procul dubio colligitur mortuorum esse mortificare, proximum velle non vivere.

Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi; et ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Non est nobis conluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus.

Hæc sententia regula est Christianorum, et tam aperta, ut quilibet in ea velut in speculo se valeat considerare.

Fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque justa, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ et didicistis, et accepistis, et audistis, et vidistis in me, hæc agite; et Deus pacis erit vobiscum.

Quicumque vult Deum pacis secum habere, templum videlicet ejus esse, ista agat quæ hæc sententia docet, ut glorificet et portet Deum in corpore suo. Quia qui Deum non portat ad vitam suam, portabit inimicum velit nolit ad mortem suam.

Rogamus vos, fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat; sed semper quod bonum est sectamini in invicem, et in omnes. Semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hæc enim voluntas Dei est in Christo Jesu in omnibus vobis.

Et hæc sententia regula est Christianitatis. Sed valde notandum quod ^b jubet hominem patientem esse ad omnes, non ad amicos tantum. Patientia enim maxime ad inimicos est necessaria.

BALUZII NOTÆ.

^a *Matarum tenens.* Amanuensis quo Massonus utebatur, non intellexit quid esset matarus. Itaque vocem illam peregrinam vel potius corruptam putavit: quæ causa fuit ut pro *matarum tenens*, ediderit *manum tenens*. Matarus est teli genus, minus lancea, id opinor quod *missile* vocatur in Vita Ludovici Pii. Nam hodieque Vascones, aut saltem Basculi Vasconum portio, hujusmodi tela gestant in itinere, ac alibi.

^b *Jubet hominem patientem,* ad exemplum Christi videlicet, cujus imitatores esse debemus, si veri illius discipuli videri volumus. Dedit enim ille profecto grande patientiæ documentum, cum nihil ad maleficia et injurias reponeret, nec in quemquam manus intentari voluerit ob vindicanda opprobria.

Ut intelligeremus omnes, quanto studio quantaque cura devorare debeamus injurias, ac malorum hominum perpeti contumelias, cum et ipse Dominus et Deus noster inimicos suos reliquerit inultos. Præclare admodum Cyprianus in epistola 65 loquens de calumniis quas Christus pertulit a sacerdotibus Judæorum, ait: « Quæ omnia ab eo ideo facta sunt humiliter atque patienter, ut nos humilitatis ac patientiæ haberemus exemplum. » Sic nos videlicet efformabat ad pacem, et ad tenendam in calumniis et contradictionibus patientiam; quæ bonum Christi est, ut idem Cyprianus ait in libro de Bono patientiæ. Unde et Tertullianus in libro de Patientia Christum vocat dominum patientiæ et magistrum.

Vidi subtus altare animas interfectorum propter A
verbum Dei, et propter testimonium quod habebant, et
clamabant voce magna dicentes : Usquequo, Dominus
sanctus et verus, non iudicas et vindicas sanguinem
nostrum de his qui habitant super terram? Et date
sunt eis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis ut re-
quiescerent adhuc modicum tempus, donec impleantur
conservi eorum, et fratres eorum, qui interficiendi
sunt, sicut et illi.

Hæc sententia docet tempus vindictæ fidelium non
esse in præsentī. Nam si sancti pro fide passi quæ-
runt vindictam de persecutoribus, de quibus utique
vindicandi sunt, et non impetrant; quemodo isti, de
quibus agimus, quotiescunque irascuntur proximis,
et ad contentionem manuum prosiliunt, putant sibi
Deum famulari, et amarissimis suis motibus deservire?

Væ, civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis,
quoniam una hora venit iudicium tuum!

Si una hora venturum est iudicium Babylonis,
quomodo cives ejus tam frequenter pro se Deum
æstimant iudicare? Hæc sententia demonstrat oc-
cultā esse iudicia Dei et impenetrabilia. Unde con-
stat stultam et superbam esse præsumptionem eo-
rum qui putant impenetrabilia iudicia Dei bellis et
cædibus liquido publicari.

Sanguinem enim animarum: vestrarum requiram de
manu cunctarum bestiarum, et de manu hominis : de
manu viri et fratris ejus requiram animam hominis.
Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur
sanguis illius; ad imaginem quippe Dei factus est
homo.

Hæc prima lex, a Deo data hominibus, prohibet
attentissime humanum sanguinem funderē.

Non omnis qui hominem occidit, corporaliter
occidetur. Sed secundum illud accipiendum est quod
Dominus in Evangelio dicit : Omnis enim qui gla-
dium acceperit, peribit. Et Apostolus ait : Quoniam
omnis homicida non habet vitam æternam in se ma-
nentem. Quare autem hunc reatum tanta pœna se-
quatur, hæc causa est, quoniam ad imaginem Dei
factus est homo.

Abundant tabernacula prædonum, et audacter pro-
vocant Deum, cum ipse dederit omnia in manu eorum.
Quare ergo impii vivunt, sublimati sunt confortatique
divitiis? Semen eorum permanet coram eis, propin-
quorum turba et nepotum in conspectu eorum. Domus
eorum securæ sunt, et pacatæ, et non est virga Dei
super eos. Bos eorum concepit, et non abortivit; vacca
peperit, et non est privata fetu suo. Egrediuntur quasi
greges parvuli eorum, et infantes eorum exsultant lu-
sibus. Tenent tympanum, et citharam, et gaudent ad
sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, et in pun-
cto ad inferna descendunt.

Hæc sententia indicat temporalem esse malorum
felicitatem. Et idcirco errant qui putant singulis hic
retribui quod merentur.

Si habes brachium sicut Deus, et si voce simili to-
nas? Circumda tibi decorem, et in sublime erigere, et

esto gloriosus, et speciosis induere vestibus. Disperge
superbos in furore tuo, et respiciens omnem arrogan-
tem humilia. Respice cunctos superbos, et confunde
eos, et contere impios in loco suo. Absconde eos in
pulverem simul, et facies eorum demerge in foveam.
Et ego confitebor quod salvare te possit dextera tua

Qui conflictibus et congressionibus merita homi-
num se putant posse invenire, habeant brachium
sicut Deus, et in voce simili tonent, circumdeant sibi
decorem, et in sublime erigantur, sintque gloriosi,
et tunc poterunt sibi ipsi esse salvatores; impiorum
autem et superborum dispersores, humiliatores, con-
tritores, et in foveam demersores.

Non enim in arcu meo confidam, neque gladius
meus salvabit me; quia salvasti nos de hostibus no-
stris, et eos qui oderunt nos confundisti. In Deo lauda-
bimur tota die, et nomen tuum confitebitur in æter-
num. Veruntamen tu confundisti et projecisti nos, et
non egredieris in exercitibus nostris. Vertisti terga
nostra hosti, et qui oderunt nos diripuerunt sibi. De-
disti nos quasi gregem ad vorandum, et in gentibus
dispersisti nos.

Ista sententia insinuat neminem salvum fieri, aut
justum vel innocentem demonstrari per armaturam
corpoream, ipsum autem Deum non semper in hac
vita bonis retribuere merita justitiæ. Unde et Pau-
lus, qui bonum certamen certavit, cursum consum-
mavit, fidem servavit, repositam sibi dicit coro-
nam justitiæ, non receptam. Nam in præsentī quin-
quies quadragenas una minus accepit, ter virgis
cæsus, semel lapidatus est, ter naufragium fecit,
et omnia illa pericula quæ ipse enumerat, susti-
nuit.

Deus, venerunt gentes in hæreditatem tuam, pollue-
runt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem
in acervum lapidum. Dederunt cadavera servorum
tuorum escam avium cælorum, carnes sanctorum tuo-
rum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum qua-
si aquam in circuitu Hierusalem, et non erat qui se-
peliret. Facti sumus opprobrium vicinis nostris, sub-
sannatio et derisio his qui in circuitu nostro sunt.

Hæc sententia eadem ipsa demonstrat quæ et su-
perior.

Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit
in loco sancto ejus? Innocens manibus et mundo
corde, qui ingreditur sine macula, et operatur justi-
tiam, loquitur veritatem in corde suo, qui non est
facilis in lingua sua, neque fecit amico suo malum,
et opprobrium non sustinuit super vicinum suum.
Qui negligit damnum propter amicum suum, justus
est; iter autem impiorum decipiet eos. Melior est
patiens viro forti; et qui dominatur animo suo,
expugnator urbium. Arma, et gladii in via per-
versi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eo.
Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, et in
ruina ejus ne exsulet cor tuum; ne forte videat
Dominus, et displiceat ei, et auferat ab eo iram
suam.

Videat bellator fraternus, si sit innocens manibus,

mundo corde, et faciat omnia quæ sequens sententia enumerat.

Non solum melior, sed nec bonus vult esse, qui per patientiam non dominatur animo suo. Qui cum proximo decertat propter animal brutum, nec medicum damnum vult negligere propter Deum.

Erues eos qui ducuntur ad mortem, et qui detrahuntur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, et servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua. Vidi sub sole in loco iudicii impietatem, et in loco justitiæ iniquitatem. Et dixi in corde meo: Justum et impium judicabit Deus, et tempus rei omnis tunc erit. Verti me ad alia, et vidi calumnias quæ sub sole geruntur, et lacrymas innocentium, et consolari eos neminem, nec posse resistere eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos.

Non solum debes non ducere ad mortem, verum etiam eos qui ducuntur erucere, si non vis ut reddat tibi Dominus secundum opera tua.

Quando Dominus inter justum et impium discreverit, tempus omnis rei tunc erit, non modo. Quod tempus desiderans Ecclesia, rogat Dominum, dicens: *Judica me, Deus, et discerne causam meam de gente non sancta. Quam rem si homines saltem justificare valuissent, non essent mala quæ sequentes sententiæ enumerant.*

Si videris calumnias egenorum, et violenta judicia, et subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso alius excelsior, et super hos quoque eminentiores sunt alii.

Excelsus quippe super excelsos hæc respicit Deus, qui angelos suos super iudices et reges terræ præposuit: qui possunt utique prohibere injustitiam, et magis in terra valere quam quævis hominum potestates. Sed quoniam servat in sine iudicium et consummationem mundi, quando matura seges fuerit, et messores venerint, jussurus est ut separetur triticum et lolium tradatur incendio; ideo nunc exspectat, et differt sententiam, quandiu ager mundi istius plenius excolatur.

Justus perit in justitia sua, et impius multo vivit tempore in malitia sua.

Dei in occulto sapientia est et tribulare nunc sanctos ut recipiant mala in vita sua, et peccatores non visitare pro scelere et quasi ad vindictam reservare; ut et illis possit æterna bona restituere, et his mala inferre perpetua.

Melius est secundum voluntatem Dei ut justus pereat in justitia sua, quam ut impium occidat propter malitiam illius. Et quia ita sit, ideo provenit quod sequens sententia dicit:

Sunt justi quibus multa proveniunt, quasi opera egerint impiorum; et sunt impii qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant.

Inter cæteras vanitates quæ in mundo vario feruntur eventum, etiam hoc deprehendi quod justis ea frequenter eveniunt quæ impiis evenire debuerant,

PATROL. CIV.

et impii tam feliciter in hoc mundo degunt, ut eos putes esse justissimos.

Nescit homo utrum amore an odio dignus sit; sed omnia in futuro servantur incerta, eo quod universa æque eveniant justo et impio, bono et malo, mundo et immundo, immolanti victimas, et sacrificia contemnentii. Sicut bonus, sic et peccator; ut perjurus, ita et ille qui verum dejerat. Hoc est pessimum inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt.

Si omnia futuro servantur incerta, mira fatuitas quorundam, qui certaminibus execrandis putant se de incertis facere certa.

Verti me ad aliud; vidique sub sole, nec velocium esse cursum, nec sortium bellum, nec sapientum panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Nescit homo finem suum. Sed sicut pisces capiuntur hamo, et sicut aves comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines tempore malo, cum eis extemplo supervenerit.

Hæc sententia non denegat providentiam, sed docet exitus rerum hominibus esse incertos. Epistola ad Romanos huic loco congruit: quia non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei sit. Quod autem ait: *Non est sapientibus panis*, multorum quotidie probatur exemplo, qui cum sapientissimi sint, necessariis indigent, et eruditum virum latere in obscuro, persequutiones pati, et non solum in populum gratiam non habere, sed inopia et egestate tabescere. Hæc autem fiunt, quia incerto statu fluunt omnia, et non est in præsentis meritorum retributio, sed in futuro.

Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens a facie principis; positum stultum in dignitate sublimi, et divites cadere deorsum. Vidi servos in equis, et principes ambulantes quasi servos super terram.

Et hanc ergo iniquitatem se in sæculo perspexisse commemorat, quod videatur injustum Dei esse iudicium, et sive per ignorance, sive absque ejus fieri voluntate, ut vel in mundi potestatibus, vel in Ecclesiæ principatu, sæpe hi qui divites in sermone sunt atque sapientia, divites etiam in operibus bonis, ignobiles sedeant, et imprudens quisque in Ecclesia teneat principatum: hoc autem fieri a vultu ejus qui in sæculo habet potestatem, dum potentes quosque et doctos premat, nec eos in populis apparere permittat; illos vero quos scit esse imprudentes, in Ecclesiis faciat esse majores, ut cæci a cæcis ducantur in foveam.

Quare ostendisti mihi iniquitatem, et laborem, videre prædam, et injustitiam contra me? et factum est iudicium et contradictio potentior. Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem iudicium: quia impius prævalet adversus justum, propterea egreditur iudicium perversum.

Hæc loquuntur nescientes judicia Dei investigabilia et profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ ejus, quod non ita videat Deus, ut videt homo. Ho-

mo tantum presentia respicit, Deus futura et æterna cognoscit. Communis ad Deum querela sanctorum est, quare contra eos injustum iudicium fiat, et innoxium in persecutionibus sanguinem fundant; ac si quando ante tribunal steterint iudicium sæcularium iudex acceptis muneribus condemnet insonstem, et reum liberet: quod quidem non solum de iudicibus sæculi, sed interdum de Ecclesiæ quoque principibus dici potest, quod propter munera lace- rent legem, et non perducant usque ad finem iudicium, et impius prævaleat adversus justum, et magis in iudicio peccatum divitis quam pauperis veritas defendatur, unde querimonia est iudicium exire perversum. Non debemus super hac rerum inæquitate turbari, videntes et in principio mundi ab im- pio Cain interfectum Abel justum, et postea exsulante Jacob regnare in domo patris Esau. Ægyptii luto et latere affligunt filios Israel.

Quare non respicis super iniqua agentes, et taces devorante impio justiore se? Et facies homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem.

Dominus noster sciens clementiæ suæ pondera atque mensuras, interdum non exaudit clamantem, ut cum probet, et magis provocet ad rogandum, et quasi igne excoctum, justiore et pariorem faciat. Quod intelligens Apostolus, secundum id quod misericordiam consecutus a Domino, ait, non defcimus; et benedicit Deum in omni tempore, et scit quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

BALUZII NOTÆ.

a De Ecclesiæ principibus, id est, episcopis. Sic enim vocantur episcopi a veteribus et ab ipsis pon-

De Sion egredietur lex, et verbum Domini de Hierusalem, et iudicabit inter populos multos, et corripiet gentes fortes usque in longinquum, et conflabunt gladios suos in vomeres, et hastas suas in ligones, non sumet gens adversus gentem gladium, et non discent ultra belligerare. Venite et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usque ad finem terræ. Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni.

Heu, proh dolor! jam in multis gentibus factum est ut bellandi studio cessante, agriculturæ operam dent, propter quam etiam arma in utensilia versa sunt; et adhuc Burgundionibus necesse est, propter assidua domestica bella, ut falces, ligones ac vomeres consententur in gladios.

Vacate et videte quoniam ego sum Deus. Mei autem pene vacillaverunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia æmulatus sum contra iniquos, pacem peccatorum videns, quod non recogitaverunt de morte sua, et firmata sint vestibula eorum. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. Idcirco nutriti sunt ad superbiam, circumdederunt iniquitatem sibi, processerunt a pinguedine oculi eorum, transierunt cogitationes cordis, irriserunt et locuti sunt in malitia, calumniam de Excelso loquentes.

Quæ et ista sententia dicit, etiam corporaliter ex parte facta fuissent, si Burgundiones acquiescent.

tificibus Romanis, ut dictum est ad Lupum Ferrariensem.

SERMO EXHORTATORIUS AD PLEBEM

DE FIDEI VERITATE ET TOTIUS BONI INSTITUTIONE.

I. Audite, fratres nostri, familia Christi, grex summi pastoris, populus pascuæ ejus, et oves manus ejus. Introite portas æterni regis in confessione, et atria ejus in hymnis, ut vobis dicatur: *Ecce nunc benedicite Domino, omnes servi Domini, qui statis in domo Domini, in atris domus Dei nostri. Querite Dominum, dum inveniri potest: invocate eum, dum prope est. Et quam prope est! In ipso enim vivimus, et movemur, et sumus. Est enim cunctis mentibus interior, cunctis corporibus interior, ipse intus replet, exterius circumdat, inferius portat, superius protegit. Ipse qui nunc sic prope est, veniet tempus quando inveniri non poterit. Et quare non invenietur qui ubique est, qui nusquam deest? Quia jam non erit tempus Dominum querendi, sed poenas luendi eos qui nunc eum non inveniunt. Agite quod psalmus dicit: *Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, et sancti tui benedicant tibi. Benedicite cum ipsis, aut confitemini cum universis operibus Domino.**

II. Non vobis necesse est transmigrare de locis ad loca, de regno ad populum alterum, ad querendum Dominum. Ipse se vobis ultroneus offert, et dicit: *Ecce sto ad ostium, et pulso. Si quis audierit vocem meam et aperuerit januam, introibo ad illum, et cenabo cum illo, et ipse mecum. Quid unquam tam dulce? quid tam jucundum? Adjungit etiam, et dicit: Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo. Ecce vult intrare ad te, ut cœnes cum illo; non te pigeat aperire. Non solum in mente tua vult cœnare tecum, verum etiam te vult levare in thronum suum, ut sed eas cum illo. Cui talia promittantur, quid amplius desiderare debet? Promittit adhuc Dominus, et dicit: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diligit eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Sint ergo lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris, et vos similes hominibus expectantibus Dominum suum quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit et pulsaverit, confestim aperiant ei. Beati**